

STOP DIE BANTOESTANS- VELD TOG

**Die Wet op Tradisionele en
Khoisan-leierskap 3 van
2019 voor die hof**

Die WTKL is belangrik want dit verleen vir die eerste keer statutêre erkenning aan Khoi- en Sangemeenskappe en -leiers in Suid-Afrika.

Soos sy voorganger, die Raamwerkwet, erken die WTKL tradisionele instansies, gemeenskappe en gewoontes, wat 'n belangrike deel van die identiteit van miljoene Suid-Afrikaners bly. Die Wet kombineer alle wetgewing oor tradisionele leierskap. Dit hou egter ook 'n groot bedreiging in vir landelike demokrasie en grondregte. Die opstel van hierdie Wet en sy voorganger was 'n geleentheid om tradisionele leierskapinstansies en gewoontereg te demokratiseer en hulle van koloniale verdraaiings te suiwer. Ongelukkig is daardie geleentheid verkwis.

Inhoud

- ◇ **STOP THE BANTUSTAN
BILLS veldtog.....6**
- ◇ **Geskiedenis en agtergrond
van die WTKL8**
- ◇ **Wat is fout met die WTKL
vir tradisionele en Khoisan-
gemeenskappe? 10**
- ◇ **Parlement is doof vir
landelike stemme.....20**
- ◇ **Na die hof.....22**
- ◇ **Toepaslike artikels van die
Wet op Tradisionele en
Khoisan-leierskap, Wet Nr.
3 van 201925**

STOP DIE BANTOESTANS- WETSONTWERP is 'n veldtog wat in 2018 deur die Alliansie vir Landelike Demokrasie (ALD) begin is.

Die veldtog het Suid-Afrikaners onder andere van die gevare van die Wet op Tradisionele en Khoisan-leierskap, Wet Nr. 3 van 2019 (WTKL) bewus gemaak. Sommige struggle-veterane het die veldtog se boodskap ondersteun. In Junie 2019 het die ALD meer as 1 200 mense, insluitend burgers uit landelike gebiede, in 'n opmars na die Uniegeboue gelei om President Ramaphosa te versoek om nie die WTKL wet te maak nie. Die President het die pleidooi geïgnoreer! Die WTKL het in April 2021 wet geword.

Vandag..

- ◇ Die veldtog ondersteun gemeenskappe en organisasies wat die WTKL in die hof beveg.
- ◇ Hulle sê die WTKL voldoen nie aan Grondwetstandaarde nie en hou vele gevare in vir burgers in die landelike gebiede van die voormalige Bantoestans, asook vir Khoisan-gemeenskappe.
- ◇ Hierdie veldtog is egter **NIE** teen die lank verskuldigde statutêre erkenning van Khoi- en Sanerfnis, -gemeenskappe en -leiers gekant nie.
- ◇ Hierdie veldtog is ook **NIE** teen gewoontereg en tradisionele leierskap gekant nie. Dit streef daarna om te verseker dat die vorm van tradisionele leierskap en gewoontereg wat in die wetgewing erken word, verantwoordbaar teenoor die mense is, nie lewende gewoonte skend nie en van koloniale verdraaiings gesuiwer is.

Geskiedenis en agtergrond van die WTKL

2015

- Wetsontwerp vir Tradisionele - en Khoisan-leierskap word in die Parlement ter tafel gelê.

2016-2018

- Openbare deelname uitgevoer deur die Nasionale Vergadering en die Provinsiale Wetgewers om terugvoer op die Wetsontwerp te verkry.

NOVEMBER 2019

- President Ramaphosa onderteken die Wetsontwerp en maak dit Wet – die Wet op Tradisionele en Khoisan-leierskap, Wet Nr. 3 van 2019 (WTKL). Dit is die laaste stap om 'n nuwe wet te maak.

DESEMBER 2020

- President Ramaphosa publiseer die begindatum van die WTKL.

1 APRIL 2021

- Die WTKL tree in werking en vervang vorige wette rakende tradisionele leierskap, soos die Wet op Tradisionele Leierskap en Regeringsraamwerk van 2003 (Raamwerkwet).

**Wat is fout met
die WTKL vir
tradisionele
en Khoisan-
gemeenskappe?**

1. Landelike burgers kan moontlik onteiening van hul grondregte in die gesig staar

Artikel 24 sê dat Tradisionele Rade transaksies kan aangaan, sonder toestemming van die mense wie se grond of ander regte daardeur aangetas word (Kyk bladsy 30).

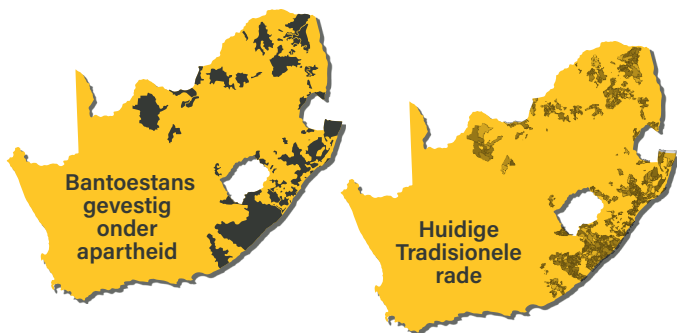
- ◇ Mense met gewoonte- en ander “informele” grondregte word nie beskerm, geraadpleeg of vergoed nie, wat die bepalings van die Wet op Tussentydse Beskerming van Informele Grondregte van 1996 (IPILRA) ondermyn.
- ◇ Volgens IPILRA, moet mense vergoed word as hulle grondregte wettiglik weggeneem word.

2. Landelike burgers kan nie tradisionele owerhede verantwoordbaar hou vir die wyse waarop hulle gemeenskapsgeld bestee nie

DIE WTKL verskaf geen doeltreffende hulpmiddels aan landelike burgers om inligting te verkry oor hoe die tradisionele rade hul geld bestuur nie.

- ◇ Alle tradisionele-gemeenskapsgeld vanuit enige bron sal nou in regeringsbeheerde bankrekeninge betaal word (Kyk Artikel 23 van die wet op bladsy 26). Hierdie model is al vir dekades in Noordwes in gebruik waar dit tot massiewe verliese van gemeenskapsfondse gelei het.
 - » Baie tradisionele gemeenskappe het groot bedrae geld verloor weens die optrede van tradisionele rade, tradisionele leiers en provinsiale regerings.
 - » In Noordwes het die Bakgatla ba Kgafela 'n geraamde R5 miljard verloor (kyk die Baloyi-kommissieverslag by <http://www.saflii.org/images/baloyi.pdf>), terwyl die Bapo ba Mogale R800 miljoen verloor het (kyk die Openbare Beskermer se verslag by <https://www.customcontested.co.za/wpcontent/uploads/2017/07/Bapo-Ba-Mogale-D-Account-Investigation-Report-002.pdf>).
- ◇ Ten spyte hiervan gaan die rampspoedige "D-rekening"-finansieringsmodel vir tradisionele rade wat slegs in die Noordwes-provinsie gebruik is, nou in alle provinsies van toepassing raak.

3. Behou koloniale -/apartheidstrukture en herbevestig die Bantoestan-geografie

Hierdie strukture is deur gedwonge verskuiwings geskep met sommige mense wat gedwing is om as een stam te identifiseer, of ingedeel is onder stamme en stamowerhede waarmee hulle nie geïdentifiseer het nie.

- ◇ Stamme word hernoem as Tradisionele gemeenskappe.
- ◇ Stamowerhede word hernoem as Tradisionele rade.
- ◇ Grense van die tradisionele rade herskep voormalige Bantoestans (Kyk kaarte hierbo).
- ◇ Landelike burgers bly vasgevang onder dieselfde Bantoestan-gebiede wat met die WTKL voortduur, en identiteite en outokratiese variasies van tradisionele leierskap, wat deur die koloniale en apartheidsregering geskep is, word op hulle afgedwing.
- ◇ Die WTKL sal grootliks op slegs hierdie gebiede in Suid-Afrika van toepassing wees.

4. Anti-demokraties en bevestig koloniale idees oor gewoontereg

Die WTKL dwaal af van die Konstitusionele Hof se begrip van gewoontereg as “lewende reg” wat oor tyd heen aanpas en ontwikkel, en gedefinieer word deur die mense wat dit beoefen.

- ◇ In plaas daarvan gebruik die WTKL die amptelike koloniale en apartheidsidee van gewoontereg met ‘n bo-na-onder benadering wat tradisionele leiers aan die bo-punt van die hiërargie, en gemeenskappe aan die onderpunt daarvan, plaas.
- ◇ Die paar verwysings na demokrasie wat daar in die Raamwerkwet was, word verwyder.
 - » Algehele besluitneming berus by tradisionele rade, koningshuise en die regering sonder enige vereiste vir toestemming van die grondreg eienaars wat direk geraak word, en die gemeenskap.
 - » Vervang die Gedragskode vir tradisionele rade met een wat amper identies is aan die Gedragskode vanuit die Wet op Munisipale Stelsels wat op verkose amptenare van toepassing is, en daarmee word alle verwysings na “gemeenskap” en “demokrasie” verwyder.
 - » Dit vervang die plig van tradisionele leiers en raadslede om “in die beste belang van die tradisionele gemeenskap” op te tree met die plig om “in die beste belang van die ... raad” op te tree.

- » Die nuwe Gedragskode voorsien vir bykomende vertroulikheidsbepalings waarop tradisionele rade kan staatmaak om besprekings en besluite oor die gemeenskaplike hulpbronne van die gemeenskap geheim te hou.
- » Die WTKL verplig nie meer tradisionele rade om hul rekords, finansiële state, en geskenke en skenkings aan hul gemeenskap bekend te maak nie, maar moet dit nou aan die Premier onthul.
- » Dit verminder, of sluit deelname van tradisionele gemeenskappe aan tradisionele regering uit.
- » Dit verminder deursigtigheids- en aanspreeklikheidsmeganismes in tradisionele leierskap; en
- » Dit lui staatsbeheerde bankwese vir tradisionele gemeenskappe in – 'n model wat as vatbaar vir korrupsie en misbruik bewys is.

5. Systap die regering se onvermoë om tradisionele instansies te transformeer

Toe die Suid-Afrikaanse Grondwet in werking getree het, het die regering 'n behoefte erken om tradisionele leierskapsinstansies met demokratiese waardes te laat saamsmelt – 'n proses genaamd “transformasie”. Dit was weens die feit dat baie mense vertroue in tradisionele leiers verloor het nadat die apartheids- en koloniale regerings hulle in die verlede as onderdrukkingsinstrumente gebruik het.

- ◇ Die Raamwerkwet het voorsiening gemaak vir die transformasie van stamowerhede na tradisionele rade deur verkiesings – met 40% van die lede wat deur die gemeenskap verkies moet word en 'n derde van die lede wat vroue moet wees.
- ◇ 'n Kommissie vir Tradisionele Leierskapsgeskille en -eise is in die lewe geroep om wydverspreide geskille en eise oor wie in tradisionele leierskapsposisies moet wees, te ondersoek.
- ◇ Albei meganismes het misluk – in sommige provinsies is verkiesings nie ordentlik uitgevoer nie of wel ná die afsnydatum, terwyl daar in Limpopo geen verkiesings was nie.
- ◇ Baie van die Kommissie se bevindings is in die hof beveg.
- ◇ Die WTKL skep geen doeltreffende meganisme om stamowerhede wat nie getransformeer het nie, verantwoordbaar te hou. In plaas daarvan stel dit dieselfde mislukte transformasiemeganisme in plek.
- ◇ Die Kommissie is onder die WTKL gesluit terwyl baie geskille nog steeds aan die gang is.

6. Skep 'n vierde vlak van regering

Die Grondwet maak slegs voorsiening vir verkose regeringstrukture om regeringsmagte te hê. Dit is belangrik om te verseker dat Suid-Afrikaners diegene in magsposisies deur verkiesings verantwoordbaar kan hou.

- ◇ Die Artikel 25 van die WTKL (kyk bladsy 33) laat egter regeringsdepartemente toe om die funksies wat hulle normaalweg self sou uitvoer, in die vorm van vae "rolle" aan tradisionele leiers en rade toe te wys.
- ◇ 'n Soortgelyke bepaling in die Raamwerkwet het daartoe gelei dat tradisionele owerhede 'n wye reeks magte aangeneem het wat aan munisipaliteite of ander gemeenskapstrukture moet behoort.
 - » Uitreiking van adresbewysbriewe, wat mense benodig vir toegang tot kritieke dienste soos identiteitsdokumente en oopmaak van bankrekeninge.
 - » Wet op die Bestuur van Ruimtelike Beplanning en Grondgebruik, Wet Nr. 16 van 2013 – grondgebruikbesluite.
 - » Grondtoekenning.
- ◇ Tradisionele leiers word nie verkies nie en daarom behoort hulle nie regeringsmagte te hê nie. As hulle daardie magte misbruik, kan hulle nie verantwoordbaar gehou word nie!

7. Behandel Khoisan-gemeenskappe verskillend

Terwyl Khoisan-leiers slegs jurisdiksie oor spesifieke mense het, met geen verbinding aan grondgebiede nie, het tradisionele leiers jurisdiksie binne 'n spesifieke gebied en oor al die mense wat in daardie gebied woon.

Parlement is doof vir landelike stemme

Die Alliansie vir Landelike Demokrasie en landelike burgers het openbare verhore wat deur die parlement gehou is, bygewoonen het die Tradisionele en Khoisan-leierskapwetsontwerp verwerp.

Die regering het landelike burgers by die verhore gemarginaliseer.

- ◇ Probleme met openbare deelnemingsprosesse het ingesluit:
 - » laat aankondigings van verhore;
 - » vergaderplekke wat op die nippertjie verander is;
 - » verhoorplekke wat ver van landelike gemeenskappe was;
 - » by baie verhore was daar geen afskrifte van die wetsontwerp nie; en
 - » die wetsontwerp was slegs in Engels beskikbaar.
- ◇ Op baie plekke is die Wetsontwerp geadverteer as iets wat slegs die Khoisan-gemeenskappe sal affekteer.
- ◇ Tradisionele leiers se stemme het sommige verhore oorheers.

Na die hof

Die ALD wend homself tot die Konstitusionele Hof namens landelike burgers wie se grondwetlike en gewoonteregte deur die WTKL in gevaar gestel word.

Hulle argument is dat die WTKL daardie selfde waardes waarop ons Grondwet berus, en wat ook in gewoontereg te vinde is, ondermyn. Hierdie waardes is demokrasie, aanspreeklikheid en vryheid. Die WTKL bedreig ook gemeenskapsregte ten opsigte van eiendom, gelykheid, vryheid van assosiasie, administratiewe geregtigheid en die reg tot openbare en politieke deelname.

Die ALD en landelike burgers is gekant teen dele van die WTKL wat hul lewens en grondregte bedreig. Hulle is bekommerd oor die WTKL omdat hulle die worstelings en probleme gesien het wat deur die Raamwerkwet veroorsaak is.

◇ Sedert die Raamwerkwet in werking gestel is:

- » In Limpopo is tradisionele owerhede in staat om hofinterdikte te verkry om te keer dat gemeenskapslede vergaderings hou. Dít selfs nadat die Konstitusionele Hof dit in *Pilane vs Pilane* (2013) as onwettig verklaar het.
- » Tradisionele owerhede in Limpopo en dele van KwaZulu-Natal lê heffings op landelike burgers. As landelike burgers nie hierdie heffings betaal nie, word hulle ontnem van bewys van adres, wat hulle moet hê om bankrekening te kan oopmaak en Identiteitsdokumente te bekom. Mense word ook van begraaftipes en ander dienste ontnem as hulle nie heffings betaal nie.
- » 'n Limpopo-gemeenskap word geterroriseer deur 'n senior tradisionele leier wat sy gesag op hulle afdwing. Wanneer die gemeenskap nie die tradisionele leier se bevele nakom nie, gebruik hy sy private weermag genaamd die "Green Berets". Hy het al strukture vernietig wat mense gebou het omdat hulle nie sy toestemming daarvoor gehad het nie. Die Green Berets word ook gebruik om enige gemeenskapslede wat die opleggings van hierdie tradisionele leier teenstaan, op die perseel van die tradisionele raad aan te rand, te ontvoer en aan te hou.

- ◇ Die hofspraak sal die probleme uiteensit wat voorgekom het terwyl die Parlement en provinsiale wetgewers met die WTKL doenig was en aandui waarom die proses ongrondwetlik was – veral probleme om terugvoer van die publiek te kry.
- ◇ Die saak sal ook sommige van die probleme uitlig wat te doen het met die bewoording en artikels in die WTKL.
- ◇ Die ALD is ten gunste van Khoi- en San-erkenning en is eens met die Khoi- en San-mense wat ook negatief deur die Wet geraak gaan word. Hul grond- en demokratiese regte is ook in gevaar.
- ◇ Die ALD is ook ten gunste van lewende gewoontereg en verantwoordbare tradisionele leierskap wat sy legitimiteit vanaf die mense verkry. Die ALD sal sy steun verleen aan 'n wetgewende raamwerk wat daardie soort tradisionele leierskap en gewoontereg bevorder.
- ◇ Dit is moontlik vir die regering om die Khoi- en San-mense, tradisionele leierskap en lewende gewoontereg te erken sonder om die regte van landelike burgers te bedreig.

Toepaslike artikels van die Wet op Tradisionele en Khoisan- leierskap, Wet Nr. 3 van 2019

Seksie 23

Ondersteuning van koningskap- of koninginskapraad, vernaamste tradisionele raad, tradisionele raad, Khoisan-raad en tradisionele sub-raad

23. (1) Die nasionale regering kan, en 'n provinsiale regering moet, sodanige wetgewende of ander maatreëls instel as wat nodig is om—

- (a) die vermoë van koningskap- of koninginskaprade, vernaamste tradisionele rade, tradisionele rade, Khoisan-rade en tradisionele subrade te ondersteun en te versterk om hul funksies uit te voer, en sodanige ondersteuning sluit die voorsiening van administratiewe en finansiële ondersteuning in; en
- (b) die finansies van sodanige rade monitor en bestuur: Met dien verstande dat die Departement, onderhewig aan artikel 62, die finansiële bestuur van sodanige raad moet monitor.

(2) Die premier van 'n provinsie mag, ná konsultasie met 'n koningskap- of koninginskapraad, vernaamste tradisionele raad, tradisionele raad of Khoisan-raad wat in die spesifieke provinsie geleë is—

- (a) die aantal en vergoedingsvlakke bepaal van poste wat nodig is om die administratiewe, finansiële en verwante pligte, soos van toepassing op die funksies van die spesifieke raad, is, uit te voer;
- (b) enige ander diensvoorwaardes bepaal wat op sodanige poste is van toepassing is; en

(c) geskikte persone in sodanige poste aanstel in ooreenstemming met die werwingsprosedures wat op daardie provinsiale regering van toepassing is, of amptenare van die provinsiale regering sekondeer om sodanige pligte uit te voer.

(3) (a) Vir die doeleindes van subartikel (1) moet 'n Premier, in konsultasie met die toepaslike provinsiale tesourie, en onderhewig aan enige wetgewende of ander maatreëls soos beskou in subartikel (1), vir elke gevestigde raad wat in subartikel (1) genoem word 'n rekening laat oopmaak waarin die volgende betaal moet word—

- (i) alle vrywillige bydraes deur lede van die toepaslike gemeenskap;
- (ii) alle gelde wat verkry word uit enige eiendom wat deur sodanige raad besit of bestuur word;
- (iii) enige finansiële skenking wat deur enige persoon, liggaam of instansie aan sodanige raad gemaak word
- (iv) enige gelde wat aan die raad betaalbaar is in ooreenstemming met die bepalings van 'n vennootskap of ooreenkoms soos beskou in artikel 24; en
- (v) enige ander gelde soos moontlik bepaal is deur, of ooreengekom is met, die Premier.

(b) Vir die bestuursdoeleindes van enige rekening wat in paragraaf (a) genoem word, moet 'n Premier, in konsultasie met die toepaslike Provinsiale Tesourie, en onderhewig aan paragraaf (c) en enige wetgewende of ander maatreëls soos beskou in subartikel (1), die volgende bepaal—

- (i) die finansiële stelsels en kontroles van toepassing op sodanige rekening;
- (ii) enige voorwaardes van toepassing op sodanige rekening;
- (iii) die belegging van enige gelde deur die betrokke raad; (iv) die betaling van enige uitgawes deur die betrokke raad; (iv) die doeleindes waarvoor enige gelde in sodanige rekening deur die toepaslike raad gebruik mag word;
- (v) the purposes for which any moneys in such account may be used by the relevant council;
- (vi) die sluiting van enige ander rekeninge, insluitend 'n trustrekening, maar uitsluitend 'n trustrekening soos beskou in artikel 10 van die Wet op die Beheer oor Trustgoed, 1988 (Wet Nr. 57 van 1988), en die oordrag van enige gelde in sodanige ander rekening of trustrekening na die rekening soos beskou in paragraaf (a);
- (vii) die verslaggewingsvereistes van toepassing op sodanige rekening; en
- (viii) enige ander maatreëls wat die premier as noodsaaklik beskou om die doeltreffende en effektiewe bestuur van sodanige rekening te verseker, en enige amptenaar van die provinsiale regering kan aangewys word om die betrokke raad met die bestuur van sodanige rekening by te staan of om sodanige rekening namens die toepaslike raad te bestuur: Met dien verstande dat, vir die doeleindes van subparagraaf (ii) tot (vii), die Premier die toepaslike raad moet konsulteer vóór enige bepalings gemaak word, soos uiteengesit in daardie subparagraawe.

(c) Die Minister moet, in konsultasie met die Minister van Finansies en ná konsultasie met die Premiers, per kennisgewing in die Gazette die minimum standaard bepaal waaraan 'n Premier moet voldoen vir die doeleindes van paragraaf (b) (i) tot (vii).

(d) Die finansiële jaar van enige raad wat in hierdie artikel beskou word, moet ooreenstem met die finansiële jaar van die provinsiale departement wat vir finansiële ondersteuning aan sodanige raad verantwoordelik is.

(4) (a) Die provinsiale regering van 'n provinsie waar 'n tak van 'n Khoisan-gemeenskap erken word, moet sodanige wetgewende of ander maatreëls instel as wat nodig is om administratiewe ondersteuning aan sodanige tak te verleen: Met dien verstande dat, indien 'n tak in 'n ander provinsie geleë is as die provinsie waar die Khoisan-raad erken word die Premier van die provinsie waar die tak geleë is eers die Premier van die provinsie waar die Khoisan-raad gesetel is, moet konsulteer om eenvormigheid in die verlening van sodanige administratiewe ondersteuning te verseker.

(b) Die provinsiale regering van 'n provinsie waar 'n tak van 'n Khoisan-gemeenskap erken word, is verantwoordelik vir die finansiële uitgawes ten opsigte van die bywoning van Khoisan-raadsvergaderings deur die toepaslike takhoof.

Seksie 24

Vennootskappe en ooreenkomste

24. (1) Die nasionale regering en provinsiale regerings mag, deur middel van wetgewende of ander maatreëls, vennootskappe en ooreenkomste soos beskou in hierdie artikel, reguleer.

(2) Koningskap- of koninginskaprade, vernaamste tradisionele rade, tradisionele rade, Khoisan-rade en tradisionele sub-rade mag vennootskappe en ooreenkomste met mekaar aangaan, en met—

- (a) munisipaliteite;
- (b) regeringsdepartemente; en
- (c) enige ander persoon, liggaam of instansie.

(3) Enige vennootskap of ooreenkoms wat aangegaan word deur enige van die rade wat in subartikel (2) beskou word, moet skriftelik wees en, nieteenstaande die bepalings van enige ander wet, —

- (a) tot voordeel van die gemeenskap wees wat deur sodanige raad verteenwoordig word.
- (b) moet, bykomend tot enige ander bepalings, duidelike bepalings bevat ten opsigte van die verantwoordelikhede van elke party en die beëindiging van sodanige vennootskap of ooreenkoms;
- (c) is onderhewig aan—
 - (i) 'n konsultasie vooraf met die toepaslike gemeenskap wat deur sodanige 45 raad verteenwoordig word;

(ii) 'n besluit ter ondersteuning van die vennootskap of ooreenkoms wat geneem is deur 'n meerderheid van die gemeenskapslede wat teenwoordig was by die konsultasie soos beskou in subparagraaf (i); en

(iii) 'n besluit vooraf deur sodanige raad wat skriftelike ondersteuning van die 50 raad vir die spesifieke vennootskap of ooreenkoms aandui;

(d) is onderhewig aan bekragtiging deur die Premier van die provinsie waarin die toepaslike raad geleë is en sal geen effek hê totdat sodanige bekragtiging verkry is nie; en

(e) mag nie bindend wees op die staat of enige persoon, liggaam of instansie wat nie deel van 55 sodanige vennootskap of ooreenkoms is nie.

(4) Enige vennootskap of ooreenkoms wat in subartikel (2) beskou word, moet—

(a) berus op die beginsels van wedersydse respek en erkenning van die status en rolle van die onderskeie partye; en

(b)) gerig en gegrond wees op die beginsels van samewerkende regering.

(5) Enige raad, soos beskou in subartikel (2), mag 'n diensleweringsooreenkoms met 'n munisipaliteit aangaan in ooreenstemming met die Plaaslike Regering: Wet op Munisipale Stelsels, 2000 (Wet Nr. 32 van 2000), en enige ander toepaslike wetgewing.

(6) 'n Premier moet—

(a) alle vennootskappe en ooreenkomste, soos beskou in hierdie artikel, moniteer en mag die nodige stappe doen om die effektiewe en doeltreffende implementering of beëindiging daarvan te verseker.

(b) die Minister voorsien van afskrifte van alle vennootskappe of ooreenkomste, soos beskou in subartikel (3)(d), en sodanige afskrifte moet deur die Departement in 'n geskikte databasis bewaar word; en

(c) alle vennootskappe en ooreenkomste, soos beskou in artikel 63(22), hersien.

(7) (a) Wanneer die bekragtiging van enige vennootskap of ooreenkoms, soos beskou in subartikel (3)(d) oorweeg word, moet 'n premier tevrede wees dat die bepalings van subartikel (3)(a), (b), (c) en (e) nagekom is.

(b) As 'n Premier van mening is dat 'n vennootskap of ooreenkoms nie aan die bepalings van subartikel (3)(a), (b), (c) of (e) voldoen nie, moet die Premier sodanige vennootskap of ooreenkoms verwys na die partye wat sodanige vennootskap of ooreenkoms aangegaan het, saam met sy of haar redes waarom die vennootskap of ooreenkoms nie bekragtig is nie, en hulle versoek om tekortkominge waarna verwys word in sy of haar redes, reg te stel.

Seksie 25

Toekenning van rolle aan koningskap- of koninginskapraad, vernaamste tradisionele raad, tradisionele raad, Khoisan-raad, tradisionele subraad, en tradisionele en Khoisan-leiers

25. (1) 'n Departement binne die nasionale of provinsiale regeringsfeer, wat ook al die geval mag wees, mag deur wetgewende of ander maatreëls 'n rol skep vir 'n koningskap- of koninginskapraad, vernaamste tradisionele raad, tradisionele raad, Khoisan-raad, tradisionele sub-raad, en tradisionele en Khoisan-leiers ten opsigte van enige funksionele area van sodanige departement: Met dien verstande dat sodanige rol nie enige besluitnemingsmag insluit nie.

(2) (a) Die proses en prosedure wat gevolg moet word vir die toekenning van 'n rol soos beskryf in subartikel (1) aan enige van die rade of leiers wat in daardie subartikel beskou word, asook die omvang daarvan, en die voorwaardes en hulpbronne wat aan enige sodanige toekenning gekoppel word, kan, onderhewig aan paragraaf (b), deur die betrokke departemente bepaal word.

(b) Voordat 'n departement voorsiening maak vir 'n rol, soos beskou in subartikel (1), moet sodanige departement—

(i) in die geval van 'n nasionale departement, die minister se toestemming kry en met die Nasionale Vergadering konsulteer; en in die geval van 'n nasionale departement, die minister se toestemming kry en met die Nasionale Vergadering konsulteer; en

(ii) in die geval van 'n provinsiale departement, die toestemming verkry van die lid van die uitvoerende raad wat verantwoordelik is vir tradisionele sake binne die toepaslike provinsie en met die toepaslike provinsiale en plaaslike regerings konsulteer.

(3) Waar 'n departement voorsiening gemaak het vir 'n rol vir enige raad of leier, soos beskou in subartikel (1), moet sodanige departement die uitvoering van die rol moniteer en verseker dat—

(a) die uitvoering van die rol in ooreenstemming met die Grondwet en enige ander toepaslike wet is; en

(b) die rol doeltreffend en effektief uitgevoer word.

(4) Waar enige van die rade of leiers, soos beskou in subartikel (1), nie 'n rol uitvoer soos in subartikel

(3) beoog word nie, kan sodanige rol, of enige hulpbronne wat aan sodanige raad of leier verskaf is om daardie rol uit te voer, deur die betrokke departement teruggetrek word: 50 Met dien verstande dat, vóór enige sodanige terugtrekking plaasvind, die toepaslike departement eers moet vasstel wat die redes vir die nie-uitvoering van die toepaslike rol is en, waar nodig, sodanige rade of leiers bevoeg maak om die rol te kan uitvoer.

(5) (a) Wanneer 'n nasionale of provinsiale departement voorsiening gemaak het vir 'n rol soos beskou in subartikel (1), moet sodanige departement die Departement inlig oor die—

(i) omvang daarvan;

(ii)voorwaardes en hulpbronne wat daaraan gekoppel word; en

(iii) naam van die toepaslike raad of leier.

(b) Wanneer 'n nasionale of provinsiale departement 'n rol of hulpbronne, soos beskou in subartikel (4), terugtrek, moet sodanige departement die Departement oor die redes vir sodanige terugtrekking inlig.

(c) Die Departement moet behoorlike rekords hou van die inligting soos beskou in paragraaf (a) en (b).

(6) Die toekenning of terugtrekking van 'n rol, soos beskou in hierdie artikel, moet deur die toepaslike departement vir kennisgewing gepubliseer word in die Gazette of Provinsiale Gazette, wat ook al die geval mag wees.

Seksie 63. (3), (4), (21) en (22)

Oorgangsreëlings

63 (3) Enige “stam” wat, kort voor 24 September 2004, gestig is in terme van toepaslike wetgewing en steeds as sodanig erken is, word as ‘n tradisionele gemeenskap geag, soos beskou in artikel 3 van hierdie wet, onderhewig aan—

(a) die terugtrekking van sy erkenning in ooreenstemming met die bepalings van artikel 4; of

(b) ‘n aanbeveling deur die CTLDC, waar van toepassing.

(4) (a) ‘n Stamowerheid wat, kort voor 24 September 2004, gestig is en steeds as sodanig erken is, word as ‘n tradisionele raad geag, soos beskou in artikel 16 van hierdie wet, en moet die funksies verrig wat in artikel 20 genoem word: Met dien verstande dat sodanige stamowerheid hersaamgestel word om aan die voorwaardes van artikel 16(2) te voldoen, binne twee jaar vanaf die datum van inwerkingtreding van hierdie wet.

(b) Indien enige stamowerheid vóór die inwerkingtreding van hierdie wet hersaamgestel is soos beskou in paragraaf (a), maar sodanige hersamestelling het nie aan die bepalings van artikel 16(2) voldoen nie, word sodanige stamowerheid as ‘n tradisionele raad geag en moet dit, binne twee jaar vanaf die inwerkingtreding van hierdie wet, hersaamgestel word ter volle nakoming van die bepalings van artikel 16(2).

(c) Indien die tydraamwerke, soos beskou in paragraaf (a) of (b) nie nagekom word nie, kan die Minister, binne een jaar nadat die tydraamwerke verval het en ná konsultasie met die toepaslike Premier, die bepalings van artikel 16(2) toepas om te verseker dat sodanige stamowerheid of tradisionele raad volgens die bepalings van artikel 16(2) saamgestel of hersaamgestel word.

(d) Die bepalings van artikel 16(5) is van toepassing op enige samestelling of hersamestelling wat in hierdie subartikel beskou word.

(21) In enige geval waar die gebied van jurisdiksie van 'n tradisionele raad of tradisionele sub-raad ingevolge nasionale of provinsiale wetgewing vóór die inwerkingtreding van hierdie wet gedefinieer is, moet 'n Premier, binne drie jaar vanaf die inwerkingtreding van hierdie wet, of binne sodanige verdere tydperk as wat die Minister kan bepaal, sodanige gebiede van jurisdiksie laat karteer en sodanige kaarte vir kennisgewing in die toepaslike provinsiale Gazette laat publiseer.

(22) (a) Enige vennootskap of ooreenkoms wat deur 'n koningskap- of koninginskapaad, vernaamste tradisionele raad, tradisionele raad of tradisionele sub-raad aangegaan is vóór die inwerkingtreding van hierdie wet, moet, binne drie jaar vanaf sodanige inwerkingtreding, deur die toepaslike Premier hersien word om te bepaal of sodanige vennootskap of ooreenkoms aan die bepalings van artikel 24(3)(a), (b), (c), (e) en (4) voldoen.

(b) Indien 'n Premier van mening is dat 'n vennootskap of ooreenkoms, soos beskou in paragraaf (a), nie aan sodanige bepalings voldoen nie, moet die Premier die vennootskap of ooreenkoms na die partye verwys wat sodanige vennootskap of ooreenkoms aangegaan het en hulle versoek om óf sodanige vennootskap of ooreenkoms aan te pas of dit weer te sluit om nakoming van artikel 24(3)(a), (b), (c), (e) en (4) te verseker, óf om sodanige vennootskap of ooreenkoms te kanselleer.

(c) Die bepalings van artikel 24(6) is van toepassing op vennootskappe en ooreenkomste wat in hierdie subartikel beskou word.

(d) Die bepalings van hierdie subartikel is nie van toepassing op enige vennootskap of ooreenkoms wat, tydens die inwerkingtreding van hierdie wet, aangegaan is in ooreenstemming met enige magtigingsvoorwaardes van enige ander wet nie.

ALLIANCE FOR RURAL DEMOCRACY

Telephone: 010 021 0572

Email: info@ruraldemocracy.org.za

Website: www.ardt.org.za

LEGAL RESOURCES CENTRE

Telephone: 011 038 9709

Email: info@lrc.org.za

Website: www.lrc.org.za

LAND AND ACCOUNTABILITY RESEARCH CENTRE

Telephone: 021 650 3288

Email: pbl-larc@uct.ac.za

Website: www.larc.uct.ac.za

STOP THE BANTUSTANS

FIND OUT MORE

stopthebantustanbills.org

  @StopTheBills